

A muzeológia elefántcsonttornya – hol maradnak a mindennapok?

FOSTER HANNAH

Absztrakt. Tanulmányomban a mindennapok diskurzusának terepmunkában és múzeumi reprezentációban való fontosságára hívom fel a figyelmet. Céloom bemutatni, hogy a muzeológia tudományának elefántcsonttornyát érdemes és szükséges egy létrával a földhöz, a látogatókhoz kapcsolni. Eljátszom a gondolattal, hogy ez a metaforikus létra akár a mindennapok diskurzusa is lehetne. Írásom elején a múzeumok és szakmabeliek diskurzusában uralkodó kultúrpeszimizusból indulok ki, és megvilágítom annak feleslegességét. Felhívom a figyelmet a mindennapok diskurzusának kihasználatlanságára és rávilágítok a hétköznapi banalitások megfigyelésének és múzeumi használatának fontosságára. Mindezt a színházi és múzeumi életből merített példákkal illusztrálom, illetve egy „múzeum-szemüveg” játékkal, ami céloom szerint azt is szemlélteti, hogy a terepmunka megfelelő értelmezése is közelebb vihet minket metaforikus létránk megalkotásához. Felvetéseimmel annak fontosságára kívánom ráirányítani a figyelmet, hogy muzeológus, múzeum és látogató kicsit elszántabban próbáljon közelíteni egymás felé, és gyümölcsöző párbeszédbe kezdjen.

Kulcsszavak: kultúrpeszimizmus, mindennapok diskurzusa, terepmunka, közlekedés, „múzeum-szemüveg”

Mielőtt in medias res belevágnék mondandómba, lássuk a kiindulási szituációt! Az új muzeológiai diskurzusban számtalanszor hallani a következő kérdéseket: Szeretnek-e az emberek múzeumba járni? Mi a jó a múzeumban? Hogyan lehet egy múzeum társadalomkritikus? Populáris-e a múzeum, s ha igen, mitől az, annak kell-e egyáltalán lennie? Kinek csináljuk a múzeumot? Aktív vagy passzív befogadás? Akarják-e a látogatók, hogy a múzeum közelítsen feléjük? Hogyan hasznosíthatók a kutatómunka során gyűjtött ismeretek a múzeumban?

Amikor elkezdtem muzeológiával foglalkozni,¹ meglehetősen frusztrált, hogy a témával kapcsolatban bármi kerül is a kezem ügyébe, az valami olyan nyomasztó kérdéssel bombázott, ami még azt is megkérdőjelezte, hogy van-e egyáltalán értelme a szakmának, az elhivatottságnak. Csak hogy néhányat megemlítek ezek

---

¹ Az egyetemen néprajzot és/vagy kulturális antropológiát tanulok, ezért amikor a szövegben múzeumokról beszélek, főleg a társadalomtudományi múzeumokra gondolok. Ezt a szövegben külön nem jelöltem, de úgy gondolom, egyértelműen elkülöníthető, hogy mi az, ami más típusú múzeumokra is vonatkoztatható.

közül: a *Pilla a tokban – múzeumi pillanatok 2012* előadásorozat nyitóelőadása rögtön azzal kezdte,² hogy egy múzeum csak akkor vonzza a látogatókat, ha populáris „legeket” állít ki, ha a tömeghez szól, ha dívik oda járni. Ugyan nem ez volt az előadás fő mondanivalója, de erőteljesen benne volt, és az utána következő vitán is előkerült, mint téma. Ezen kívül akárhány magángyűjtővel találkozom (ez jelenlegi kutatási témám), legtöbbször ferde szemmel néz rám és kiábrándultsággal közli, hogy nem érdemes túl sok energiát fektetni ebbe a témába. Vagy ott vannak György Péter és Ébli Gábor írásai (György 2003; Ébli 2009). Előbbinél inkább azt érzem, hogy életszerűen, mindenféle sajnálkozás és baljóslat nélkül tárgyalja a látogatói igények átalakulását és a múzeumok idomulását ehhez. Zavartalanul ír arról, hogy a klasszikus bemutatás iránti igény egyre csökken és inkább a múzeumshop-ok és kávézók minősége, előkelősége vonzza a látogatókat; illetve arról, hogy a múzeumok hogyan alkalmazkodnak mindehhez, hogyan próbálnak bekapcsolódni a kortárs kommunikációs áramba. Az ember szinte felkapja a fejét, hogy az ő hangjába miért nem vegyül semmiféle borúlátás. Az átalakulásról egyszerűen beszél, természetes reakciónak és folyamatnak tartja. Ezzel szemben, vagy emellett, ott van Ébli Gábor, aki hangsúlyosan felhívja a figyelmet a pesszimizista múzeumi diskurzusra. Egyértelműen elítélendőként szól róla, mégis, mialatt körbejárja a tárgyalt téma különböző aspektusait, végig kihallatszik gondolataiból a finom kultúrpeszimizmus. Sajnálkozik a múzeumi pillanat eltűnésén, a klasszikus múzeumi hatás szórakozássá alakulásán, majd arról is említést tesz, hogy a fogyasztói társadalomban a látogatók ismeretszintje egyre csökken, ezért a múzeumoknak mindenféle megnyilvánulási formában (tárlat, kiállítás, tárlatvezetés, publikációk stb.) a korábbinál elemibb információkat kell közölniük és kevésbé specializált tudást közvetíteniük. Tehát egyféle minőségi romlásnak lehetünk tanúi. Hosszasan sorolhatnék még példákat arról, hogyan vegyül realitás és kultúrpeszimizmus a 21. századi múzeumokról szóló diskurzusban. Jelen tanulmányban azonban nem ez a célom, pusztán jelezni kívántam a kiindulási szituációt, ami inspirálta gondolataim megfogalmazását.

Két dolog összecsengése ez az írás: városban élek és muzeológusnak készülök. Ez meglehetősen jó eszköz és terep ahhoz, hogy az ember mélyet merítheszen múzeumi, múzeumelméleti kérdések „megoldásának” kitalálásához, a kultúrpeszimizmus feloldásához. Azért tartottam szükségesnek a múzeumok és szakmabeliek diskurzusában uralkodó kultúrpeszimizmussal kezdeni, mert a továbbiakban minden gondolatommal ennek a borúlátásnak a feleslegességét szeretném erősíteni. Cikkemmel a változás hasznára és a benne rejlő lehetőségekre

---

² Fejős Zoltán: Legek – szempontok a sztár tárgyak fenomenológiájához című, 2012. november 13-án a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban elhangzott előadása online is megtekinthető: <http://www.magyarmuzeumok.hu/videoteka/player/136/4> (A letöltés dátuma: 2013. június 18.)

kívánom felhívni a figyelmet. Például arra, hogy a hétköznapi banalitások megfigyelése, a terepmunka fogalmának kitágítása, a mindennapok diskurzusának használata segíthet a múzeumi reprezentációban, a múzeumok és látogatók közti kommunikációban. Nem gondolom, hogy a múzeumok süket fülekre leljenek, sőt biztos vagyok benne, hogy a párbeszéd múzeum és látogató között, – amit oly gyakran hiányolunk – valójában nagyon is létezik, csak észre kellene venni azt.

Kezdjük a mindennapok diskurzusával. Annak ellenére, hogy ez a kérdés nem feltétlenül van jelen a gyakorlati és elméleti muzeológiában, nagyon is tartalmaz olyan témákat, amelyek minket foglalkoztatnak, s amelyek átgondolása gyümölcsöző lehet a muzeológia terén is. Mindennapja, hétköznapija mindenkinek és mindennek van, és, akár akarjuk, akár nem, a kultúra, a társadalmi kérdések, a művészetek, az életmód – vagy bármi egyéb, amivel egy múzeum foglalkozhat – át- meg áthatja, keresztül-kasul szövi azokat. A témakörök, amelyekkel a múzeumok foglalkoznak, a mindennapok témái, minden ember életében jelen vannak. Mégis aggódunk, hogy az emberek nem értik, nincs rá igényük, fel sem tűnik nekik.³ Nem gondolom, hogy a látogatót vagy befogadót, tehát a múzeum célközönségét passzívnak és érdektelennek kellene tartanunk. Csak meg kell találni a megfelelő frekvenciát, valamit, ami kapcsán egymásra lehet hangolódni. És ez a feladat nem lehetetlen.

Jelenlegi kutatásaim kezdetén ezekkel a gondolatokkal a fejemben vágtam bele egy kísérletbe. Nem hagyott nyugodni, hogy a múzeum témái ott vannak az emberek életében, a hétköznapiakban, és mégis hatalmas űr tátong a múzeumok által bemutatott dolgok és az azt szemlélő látogatók közt – tipikus „elefántcsonttorony-effektus”. Arra gondoltam, ha élesebb szemmel figyelnénk az embereket, sikerülne áthidalni ezt a szakadékot – megtalálni a „létrát föld és torony közt”. Sikerülne múzeumnak és látogatónak is belátni, hogy a két szféra nagyon közel van egymáshoz, és igazából bármikor gyümölcsöző párbeszédbe kezdenének, sokkal egyszerűbben megérthetnék egymást. Belefogtam hát egy játékba, és elkezdtem a világot úgy szemlélni, mintha múzeum volna. „Felvettem egy nagy szemüveget”, amelyen keresztül a világ múzeumnak látszik, az emberek kurátoroknak, megkonstruált környezetük pedig kiállításnak, tárgyaik installációknak. Mindenki formálhatja valahogy a nagy egészet és az apró részleteket is, hiszen ahány ember, annyi különbözőképpen megkonstruált valóság létezik – ergo annyiféle

---

³ Valószínűleg elsősorban sokaknak egy társadalomtudományi múzeum jut eszébe, ahol az életmódról, a munkáról, valakinek az életútjáról vagy hasonlókról eshet szó. Szeretném felhívni a figyelmet, hogy egy művészeti múzeum, egy galéria is lehet hétköznapi, tárgyalhatja a mindennapokat. Minden festmény szobor, installáció reflektál egy kor hétköznapijaira, az akkor fontos kérdésekre. Lehet, hogy az a kor, az a gondolkodás távol áll a látogatóktól, de a múzeum feladata, hogy közel hozza, hogy lefordítsa a jelen hétköznapi nyelvére annak érdekében, hogy a látogató ráébredjen, ez a kérdés az ő életében is ugyanúgy releváns. Ha pedig kortárs művészetről van szó, nem kell túl sok erőfeszítést tenni, hogy az emberek észrevegyék, ez az ő életükről szól.

különböző kiállítási koncepció, múzeumparadigma, display, tárgye gyüttes-képzés stb. A világ apró részletekből áll össze egészzé, ami tökéletes párhuzama annak, amikor a múzeumban kiállított kultúratöredékekből a látogató fejében összeáll egy teljes kép. Lehet, hogy minden látogató fejében más kultúrafogalom áll össze, de a világ is annyiféle, ahányan szemlélik. Nem is beszélve arról, hogy ahogy egy ember a kultúrát szemléli, az közrejátszik abban, ahogy a világot szemléli, és fordítva. Ha tehát a dolgot egy kicsit átforgalmazzuk, rögtön játékom lényegéhez jutunk. A gondolkodásmód, az idea, a rendszer, amely mentén az emberek a világot látják és életüket élik, hasonló lesz ahhoz, ahogyan a kultúrát szemlélik. Ők minden esetben ugyanazok lesznek, gondolkodásuk ugyanaz marad, témáik is ugyanazok lesznek – és ez lesz majd a kulcs, ami kitágíthatja a terepmunkát, ami segíthet a múzeumi reprezentációban. Térjünk erre vissza később.

A következőkben lássuk a játékot, hogy mit is lát az ember, ha múzeum-szemüveget visel. Álljon itt néhány példa, amelyeket teljesen hétköznapi helyzetekben, közlekedés közben figyeltem meg. Vegyük észre, hogy a mindennapi élet szituációi mennyire hasonlítanak a múzeumi szituációkhoz. Mindenkinek a fantáziájára bízom, hogy miben lát párhuzamot és miben nem, a magam ötleteit az al-címekben jelöltem.

Melankolikus Pasztell – Múzeumi interpretáció

Az egyik kiállításon pillantom meg M. P.-t, a lányalakot. Egyedül ül egy ülésen. Ő a kedvenc installációm, megfigyelésére több mint tízpercnyi időt szánok.

Természetes vörös haj, hosszú csupasz lábak. A fülön egy hatalmas fehér, SONY feliratú fülhallgató hosszú zsinórral, ami egy okostelefonban végződik. Feje tetejére tolva krémszínű, kerek, arcot kitakaró fazonú napszemüveg. A pasztellrózsaszín ruhácska egy amolyan falatnyi, feneket éppen hogy eltakaró darab. Felül középen kivillan alóla a türkizkék csipkeszélű, barna mintás kombiné, ami remek kontrasztot képez a vörös hajjal. Ennek erősítésére a kusza pálmafába rendezett frizurát egy szintén türkiz hajgumi tartja egyben. A kékségek elengedhetetlen kelléke, a műanyag fültágító sem hiányozhat – de csak az egyik fülben. A pasztell eklektikát fokozza a halványzöld fonott mintás szandál és a púderszínű körmök. A túl sok romantikus szín ellensúlyozására a láb körmök izzó vörösek, a bal kézen pedig hatalmas, levél alakú fekete gyűrű. A jobb kézen egy barna, kerek – szintén méretes – fagyűrű. Mindez illik a táska stílusához: kékes alapszínen rengeteg cirkálmányos, keleti hangulatot idéző minta; ami visszaköszön a kombiné barna részén. Több órányi reggeli töprengést igényelhet egy ilyen jól összeválogatott kompozíció, amely mégis szertelen lazaságot és hanyagságot kíván sugallni – elismerés a kurátornak!

M. P. ölében egy táska és egy művészi kellékeket sejtető papírtekercs pihen. Testtartása görnyedt, figyelmét lekötő telefonja, vagy a kifelé bámulás az ablakon. Nézem őt, és elképzelem a végtelen melankóliát, amivel a suhanó tájat kémleli. Talán már értem is, mit üzen a műremek: „Tökéletesen egyedi és művészi vagyok. Fittyet hányok a világra, szabad vagyok és laza; ugyanakkor meghittsége és romantikára vágyom, amit a töménytelen pasztelszínnel kívánok jelezni. Gondolataim szárnyalók. Alternatív zenét hallgatok. Csendesen mosolyogva beszélek, ugyanakkor vad és kemény is tudok lenni, amit, remélem, kellőképpen sugall a kék fültágítóm és a művészi szétszórtságom.”

Ez vagyok én, „Melankolikus Pasztell – a lelke mélyén megértésre vágyó kamasz” című installáció a 27-es buszkiállításon a Dózsa György utca felé.

Szerelem és láma – Feszültségoldás

Egy másik buszkiállításon egy nagyon magával ragadó performanszt volt alkalmam megfigyelni. Elég közel álltam, úgyhogy minden apró részletet gondosan szemügyre tudtam venni. A jelenet lassan haladt, így volt időm közben gondolkodni, hagytam, hogy a látottak hassanak rám.

Egy fiú és egy lány szomorú tekintettel lépnek a színre, leülnek egymással szemben és mélyen hallgatnak. A lánynak könnyesek lesznek a szemei, fejét elfordítja és halkan sír. A buszablakot imitáló színpalak mögött suhannak a fák, épületek, emberek. Utaznak. Én is utazom velük. A lány szemlélése annyira magával ragad, hogy érzem, ahogy nő bennem a feszültség. Kezem összeszorul és izzadni kezd, sajnálom a lányt és tehetetlennek érzem magam.

Feszülten figyelek. Kicsit megnyugodni látszik, megtörli szemét. Tekintetemet a fiúra szegezem. Kitisztult arc, göndör fürtök, a szerelem pírja. Gyönyörködve, csendesen nézi a lányt. Egyszer csak szája szélén megjelenik egy apró görbület. A lánynak is feltűnik. A fiú széles, megnyugtató mosollyal néz. A tekintetük összetalálkozik, és többet nem válik szét. A lány arca a szomorúból kismulttá válik, majd szép lassan a fiú megnyugtató tekintete kicsal belőle egy mosolyt. Sikerült. Hatott rá. Szinte cinkosomnak érzem a fiút. Csöndben ülnek és csodálják egymást. Mint szemlélő, az én lelkem is kezd megnyugodni, talán nincs akkora baj. És milyen gyönyörű a szerelmük... Hirtelen felébredek álmodozásomból, mert az eddigi csend, a mimika hosszú játéka megszakad.

A lány megszólal: „Láttam egy lámát.” – és kiszakad belőlük a felhőtlen nevetés. Én is elmosolyodom és továbbhaladok. Elhagyom a busz-színt, megszűnik bennem a feszültség. Már tudok gondolkodni róluk, az életükről, a problémáikról. Tudom, hogy az a furcsa, rettentően szomorú pillanat elmúlt, hogy újra boldogok. Jó, hogy a múzeum feloldja az elmúlt idők nehéz pillanatainak feszültségét; hogy

minden nyomás, kényszer és sürgetés nélkül gondolkodhatok róluk. Hogy nem nekem kell ott lennem, megélnem és döntenem. De ugyanakkor átérezhetem, hogy nekik ott, akkor, nehéz volt.

Turista-felfedezéseim – Meghökkenés és megszokás

Első napom Hamburgban, U-Bahn, reggel. Monoton zötykölődés, az emberek hevesen simogatják okostelefonjuk képernyőjét, drámai arccal elmélkednek a fülhallgatón át áradó kitudjamiról, könyvet olvasnak – a sokat utazóknak persze ez kommersz, inkább e-bookot használnak. Gyerekek anyjuk vállán, mély álomba zuhanva alszanak, míg azok már a munkára koncentrálnak kezükben lévő kütyüjük nyomkodásába mélyednek. A metró tömve van, de szinte akkora a csönd, mintha egyedül lennék a szerelvényen. Senki sem szól, csak a hangosbemondó. „Gong... Nächste Haltestelle... Zurückbleiben bitte!” Minden olyan gördülékeny, szürke és monoton. Megszokott. Furán érzem magam, hogy nincs a kezemben semmilyen nyomogatható alkalmasság, még könyvet sem hoztam magammal, mert gondoltam, minden figyelmemet az új helynek szeretném szentelni. Megint „Gong... Nächste Haltestelle...” gombot nyom, kiszáll, beszél „...Zurückbleiben bitte!” És megyünk tovább. Fura ez a csönd, fura, hogy mindenki egy másik világban utazik, még a mellettem ülő barátomat sem merem megszólítani, nehogy megtörjem saját csöndjét és világát. „Gong... Nächste Haltestelle... Zurückbleiben bitte!” Már vagy 10 perce utazunk. A figyelmem lankadni kezd, már nem tudom, melyik megállónál járunk.

Egyszer csak „Gong... Ich bin Smudo von den Fantastischen Vier, nächster Halt Christuskirche...” kiszállás, beszállás... „Zurückbleiben bitte!” Néhányan felemeljük fejünket és elmosolyodunk. Nem mindenki. Van, akit még ennyi sem zökkent ki a saját világából. Mi az, ők talán nem hallották? Hé, ez valami nem normális dolog volt! Meghökkenés! Megtört a monotonitás! Ki az a Smudo? Ez valami vicc? Fog még valami történni? A többiek miért nem veszik észre? Hiszen nekik is biztos feltűnt. Kik azok, akik mosolyognak? Vajon ez legális? Ki találta ki? És miért? Hosszasan foglalkoztat a dolog és erősen figyelek minden megállónál, hátha megint hallok valami szokatlant.

Másnap ugyanezen a vonalon utazom, feszülten figyelem a „Gong... Nächste Haltestelle... Zurückbleiben bitte!”-ket. Várom a Christuskirchét. És megint hallom: „Gong... Ich bin Smudo von den Fantastischen Vier, nächster Halt Christuskirche.” Ismét csak egy páran mosolygunk. Nem értem.

Így ment ez egy hétig. Utolsó nap már egyáltalán nem érdekelt, hogy mit mondanak a hangosbemondóban, és már én sem lepődtem meg, nem mosolyogtam, és elnézően vettem tudomásul, hogy vannak helyettem új mosolygók. Ők a

turisták. A többiek már megszokták. A meghökkentő normális lett. A visszatérőknek valami új kell. A múzeumra gondolok, ahol a meghökkentő dolgok felkelik az emberek figyelmét, gondolkodásra serkentik őket. Persze csak addig, amíg újdonságként hatnak.

Láthatatlan kiállítás – A geg

Utazom a buszon, kinézek az ablakon, egyszer csak megpillantok egy semmitmondó drótkerítést, mögötte két sánpárral. A kerítésen megszaggatott papír, rajta felirat: *Láthatatlan kiállítás*, mögötte semmi. Minden láthatatlan.

A játékot természetesen nemcsak utazás közben lehet játszani, hanem az élet minden területén. Minden pillanatban meg lehet figyelni a múzeum-szemüveggel, hogy melyek a társadalom mozgatórugói, ezekből melyek kompatibilisek a múzeummal, múzeumi interpretációval, melyek azok, amik elősegítenék a két szintér, múzeum és látogató kommunikációját.

A világ, az emberek, a történesek mélyrétegeiben ott van az, hogy mi az emberek valódi igénye, mi érdekli őket, mi hozza őket zavarba, mi örvendezteti meg őket, mi az, amiről félnek beszélni, annak ellenére, hogy érdekli őket. Ezen dolgok felderítéséről szól az antropológiai terepmunka. Ez alapvető elméleti tétel az antropológiának, de a kevésbé sikeres megvalósítás miatt mégis fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy nem pusztán azért kellene terepmunkát végeznünk, hogy megfelelő anyagunk gyűljön össze egy témáról, hanem azért is, hogy aztán erről beszélni tudjunk azokkal, akiktől begyűjtöttük azt. A terepmunkának az is célja legyen, hogy felismerjük, hogyan tudjuk a gyűjtést követően hasznosítani adatainkat, tárgyainkat.

Nagyon leegyszerűsítve a kérdést, az antropológia alkalmazása egy múzeum esetében akkor lesz működőképes, ha az alkalmazás módszereit, témáját és célközönségét (ez utóbbit csak részben, mert nagyon fontos aktorok vagyunk mi magunk is) a terepmunka során gyűjtjük össze, ismerjük meg. Egy múzeum megújulása, antropológizálása, modernizálása, társadalomkritikussá tétele nemcsak azon múlik, hogy bemutat-e kortárs jelenségeket és reflektál-e aktuális társadalmi kérdésekre, hanem, hogy tudatosítja-e magában, hogy voltaképpen mi is az, amit bemutat. Tágítsuk ki a terepmunkát! Tanuljunk meg kommunikálni a világgal, az emberekkel, a látogatókkal!

A múzeum gyakorlatilag azt mutatja be, akinek bemutatja – és ez egy kulcsfontosságú dolog. A kiállítások a társadalomról, az emberekről, a világról (is) szólnak; és célközönségük a társadalom, az emberek, a világ. Ha a terepmunka során nem csak adathordozóként és adatközlőként tekintünk az emberekre, hanem kultúrahordozóként, akkor beláthatjuk, hogy a kultúrájuk magába foglalja azt is,

ahogy majd múzeumot fognak vagy nem fognak látogatni. Felismerhetjük a témákat, amelyek érdeklik őket, a gondolkodásmódjukat, amin keresztül megszólíthatók, ami egyben az a frekvencia lesz, amire a muzeológusoknak hangolniuk kell a mondanivalót. A terepmunka során megismerhetjük a bemutatandó témákat, a bemutatáshoz szükséges eszközöket, azokat, akiknek a témákat bemutatjuk, és azt, ahogyan bemutatjuk. Ébli Gábor ezt úgy fogalmazza meg, hogy a közgyűjtemény közhasznú szellemi tevékenységet folytat, tehát: „olyan üzenetet és olyan módon kell közvetíten, ami tartalmában is nyilvánossá, közérthetővé és közhasznúvá teszi” (Ébli 2009: 178). Nem kell túl bonyolult dolgokra gondolni, egészen hétköznapi témákról van itt szó, mint például az utazás. A könnyebb érthetőség kedvéért, két példát hozok ennek gyakorlati megvalósulására, egyet a színház, egyet pedig a muzeológia területéről.

Kezdjük a színházzal⁴ A *TITÁNium – nemes a cél – Tebetségkutatató Színházi Szemle* egyik darabjáról, Boross Martin *Promenád – városi sorsturizmus* c. előadásáról van szó. A mű egy pályázati felhívás szemledarabjaként született, amelynek keretében ifjú, 35 év alatti „titánok” valósíthatják meg produkcióikat. A progresszív színházi darabok támogatására kiírt pályázatot évente kívánják meghirdetni; így ismétlődő jellege miatt kiválasztottak néhány munkát, hogy irányt mutassanak a jövőbeni pályamunkáknak. Ez a darab is köztük volt, az idei PLACCC fesztiválon került bemutatásra.⁵ A darab lényege a következő: a nézők egy buszon ülnek, ami a Csepeli Munkásotthon elől indul, mindenki fején fülhallgató van, és passzívan üli végig az egész előadást. A busz beutazza Budapest három kerületét és különböző helyeken ugyanaz a néhány figura száll fel. Egy narancssárga sortos futólány, egy csikos ruhás terhes nő, egy turistalány, a börtönből frissen szabadult srác, a valahová érkező bőröndös fickó, az öngyilkosságra készülő szomorú lány, a kantáros nadrágot viselő munkás férfi, vagy az elszökő beteg és az őt üldöző orvos. Egy-egy feltűnő, náluk lévő tárgy, ruhadarab tudatja, hogy ők a színészek. A nézők a fülhallgatón kapják az aláfestő zenét, egyébként a párbeszédet nem hallják. Teljesen hétköznapi szituációkban és helyzetekben kell meglátniuk a művészetet.⁶

⁴ Köszönet témavezetőmnek, dr. Kuti Klárának, hogy felhívta figyelmemet a buszszínház projektre és a színhaz.net weboldalra.

⁵ Évente megrendezésre kerülő fesztivál Csepelen helyi alkotók rendhagyó művészeti produkcióival. Bővebb információhoz lásd a PLACCC Fesztivál hivatalos weboldalát: <http://placcc.nolblog.hu/> (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

⁶ A darabról szóló ismertetőhöz lásd: Varga 2013 valamint Az Artus és a Stereo Akt produkciója: *Promenád – városi sorsturizmus* <http://www.fugeprodukcio.hu/hu/625-promen%C3%A1d-v%C3%A1rosi-sorsturizmus-tit%C3%A1nium> (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

Ugyanezen színházi szemle egyik támogatója a Trafó Kortárs Művészetek Háza.⁷ Ez egy kortárs világba ágyazott, több művészeti ágat (színház, tánc, cirкус, zene, vizuális művészetek) magába foglaló, társadalmi kérdésekkel foglalkozó, és nézőit azzal szembeesítő művészeti csoport. Az egyik színházi sorozatokról szóló cikkben a következőket olvashatjuk:

„A Trafó Gyűjtőpont-sorozata az aktivitásra, részvételre serkentő gondolatok mérőben tömegeket érintő problémakörének egy szűkebb, de nem kevésbé jelentős halmazát válogatta össze, és felülírva propaganda és művészet korábbi viszonyát, arra keresett választ, hogyan lehetséges – ha egyáltalán – az aktivizmus eszméjét körbejárni művészeti eszközökkel. És vevő-e a nem megszokott, olykor elvetélt, máskor sikerült formákra, kérdésfelvetésekre, a »nem biztosra« legalább az a szűk értelmiségi réteg, amelyben lassan elindult a társadalmi szolidaritásra és részvételre való hajlandóság. [...] Részvétel, részvételi demokrácia – ezek most a társadalom szinte már elkoptatott, mégis legfontosabb, még előttünk álló feladatainak hívószavai, és a színházban is középpontban áll a részvétel kérdése, legfeljebb másképpen nyilvánvaló a néző bevon(ó)dása egy fórumszínház, egy, a közönséggel diskuráló improvizatív RögvEst vagy egy kukucska-színházi produkció esetében” (Herczog 2013).

Olyan előadásokról, csoportokról, színházi irányzatról van szó, amelyek figyelik a társadalmat és így tisztában vannak azokkal a jelenségekkel, amelyek hétköznapi-ságuk miatt képesek megfogni az embereket. Használják a mindennapok diskurzusát. Például a fentebb általam is választott utazás témája olyan dolog, amiről mindenkiben vannak kollektív képek, sztereotípiák, anekdoták stb, ami mindenkit érint. Ennél fogva feltételezhetjük, hogy ilyen szituációban, a közös tudás segítségével „mélyebb rétegekbe is leáshatunk”, komolyabb témákról, problémákról is kommunikálhatunk, elgondolkodtathatunk. Ehhez hasonló fogódzók remek példaként szolgálhatnak a múzeumi interpretációhoz. Csak említés szintjén szeretném előhozni a Néprajzi Múzeum *EtnoMobil* és *EtnoMobil2.0* projektjeit, amelyek pontosan az utazás témakörével kapcsolatban tesznek erre kísérletet.⁸

A továbbiakban lássuk a másik, múzeummal kapcsolatos példát. Június elején voltam Hamburgban, ahol a Hamburg Museum – Historische Museen Hamburgban láttam egy témánkba vágó kiállítást: *Wohin mit der Stadt?* A kiállítás a

⁷ További információhoz lásd a Trafó Kortárs Művészetek Háza hivatalos weboldalát <http://trafo.hu/hu-HU> (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

⁸ Részletekhez lásd a Budapesti Néprajzi Múzeum *EtnoMobil* és *EtnoMobil2.0* projektjeinek hivatalos weboldalát: <http://www.etnomobil.hu/> (letöltés ideje: 2013. június 13.)

⁹ Részletekhez lásd a *Wohin mit der Stadt?* c. kiállítás hivatalos weboldalát és a projekthez kapcsolódó blogját: <http://wohinmitderstadt.de/> (letöltés ideje: 2013. június 13.), valamint a Hamburg Museum – Historische Museen Hamburg hivatalos weboldalát: <http://www.hamburgmuseum.de/de/index.htm#.UboNmOeeM4o> (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

több mint száz éve működő múzeumra, annak anyagára, kiállítási koncepciójára, az elvégzett és el nem végzett feladatokra próbál reflektálni – mindezt a látogatók segítségével. Mivel a múzeum Hamburg történelmét hivatott bemutatni, a kiállítás azt a koncepciót követi, hogy kiragadva néhány tárgyat, amelyek amolyan linkként működnek, bemutatja a múzeum által körüljárt témákat. Hogy mi az, amit a múzeum Hamburgról sugall (pl. a hajózás/kikötő, árvizek, tűzvész, templomok, zsidóság, ki- és bevándorlók stb). A kiválasztott tárgyakat egy hosszú fal mentén, tematikusan csoportosítva tekinthetjük meg. A hosszú fallal szemben kis fülkék, szobák találhatók, amelyek egy-egy múzeumi feladatot képviselnek (gyűjtés, restaurálás, raktározás, bemutatás, publikálás). A kis fülkék szintén két részre oszlanak. Egyrészt szemrevételezhetjük, hogy a múzeum az adott múzeumi funkció keretén belül hogyan reprezentálta az elmúlt száz év során Hamburg városát, másrészt pedig különböző interaktív módszerek segítségével javaslatokat tehetünk a változtatásokra. Mielőtt mindebben elmerülnénk, a kiállításhoz vezető folyosó fehér falain végig idézetek olvashatók arról, hogy kinek mit jelent a város. Amikor végigértünk a folyosón, egy citromsárga panelben találjuk magunkat, ahol egy hatalmas, egész falfelületnyi rajztablára írhatunk ötleteket a jövő Hamburgjáról. Az oldalfalakon a Nexthamburg csoport városfejlesztő ötleteit láthatjuk inspirációként. Az egész kiállítás a közös gondolkodásról szól egy új, lakók és látogatók igényeinek megfelelő Hamburgról és Hamburg Museumról.

Ez a kiállítás példaértékű a múzeum és látogató közti párbeszéd, az egymásról és egymástól tanulás témájában. Nem csak azért, mert az oly sokszor hangoztatott önkritikát és társadalomkritikus szemléletmódot is megvalósította, hanem azért is, mert képes volt mindezt egy látogatókkal közösen kialakított diskurzusban tenni. Úgy tapasztaltam, hogy az ötlet működik, a rajztablákat, játékokat, papíríveket (ilyenek szolgáltak az ötletadásra) fiatalok és idősek, turisták és helyiek egyaránt használják. A téma pedig egészen egyszerű – mindennapi, az emberek és a múzeum hétköznapi tere: a város. Akárcsak a színházi, a kiállítás példája is arra mutat rá, hogy az emberek egyszerű, mindennapi témákon keresztül ragadhatók meg. Majd ha már ismerjük az embereket és témákat, a mélyrétegekhez is eljuthatunk, komolyabb dolgokról is beszélhetünk, múzeum és látogató igazi párbeszédbe kezdhet.

Zárszó

Nézzük végig és foglaljuk össze, hogy gondolatmenetemmel mire is próbáltam rávilágítani! A múzeumok és szakmabeliek közt uralkodó kultúrpepszimusz-ból indultam ki. A borúlátás feleslegességét a mindennapok diskurzusának a terepmunkával való összekapcsolásán keresztül fejtettem ki. Felhívtam a figyelmet

a hétköznapi banalítások megfigyelésének fontosságára, a terepmunka értelmének kitágítására, majd példákat hoztam ennek megvalósulására a színházi és múzeumi életből. Mondanivalóm lényege, hogy az antropológiai terepmunka a múzeumok esetében azt jelenti, hogy a későbbi alkalmazás módszereit, témáját és célközönségét a terepmunka során gyűjtjük össze, ismerjük meg és mindezt ennek fényében használjuk. Fontos felismerni, és kiaknázni a lehetőségeket a múzeum és látogató közti kommunikációban, hogy így közelebb hozhassuk egymáshoz a múzeumot és a mindennapokat. Írásom elején utaltam a mindennapok diskurzusának kihasználatlanságára. Most arra bátorítanék, hogy ha már az embereknek és emberekről építünk kiállításokat és működtetünk múzeumokat, ezt velük együtt tegyük! Tegyük leírát tudományunk elefántcsonttornya és a világ közé! Ismerjük meg a világot, de ne csak a toronyból szemlélve, hatalmas adathalmazként, hanem eszközként és célközönségként, társként és kommunikációs partnerként. Legyünk nyitottak a megismerésre és a megismerhetőségre, keressünk egyszerű fogódzókat és ne féljünk együttműködni, közösen gondolkodni!

Felhasznált irodalom

ÉBLI Gábor

2009 [2005] *Az antropológizált múzeum. Közgyűjtemények átalakulása az ezredfordulón*. Budapest: Typotex

GYÖRGY Péter

2003 *Az eltörölt hely – a Múzeum. A múzeumok átváltozása a bálózáti kultúra korában. New York, Természettörténeti Múzeum – egy példa*. Budapest: Magvető

HERCZOG Noémi

2013 A közönség mint társadalmi modell. A Trafó Gyűjtőpont-sorozatáról. Aktivizálhat-e a művészet, és ha igen, akkor kit aktivizál a rétegszínház? http://szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=36675:a-koezoenseg-mint-tarsadalmi-modell&catid=79:2013-aprilis&Itemid=7 (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

VARGA Kinga

2013 Nemesacél, avagy nemes a cél. http://szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=36700%3Avarga-kinga-nemesacel-avagy-nemes-a-cel&catid=13%3Aszinhazonline&Itemid=16 (A letöltés dátuma: 2013. június 13.)

Hannab Foster

THE IVORY TOWER OF MUSEOLOGY
WHY DO WE IGNORE THE EVERYDAYS?

In my paper I would like to draw attention on the importance of ‘everyday discourse’ in the fieldwork and in museum representation. My goal is to show that the ladder between the ivory tower of museology and the earth, the visitors is needed, that these two spheres should be connected by a ladder. I play with the idea, that this metaphorical ladder could be the everyday discourse as well. At the beginning of my study I highlight the redundancy of cultural pessimism, a trait dominant in the discourse between museums and professionals. I call attention on the vacancy of everyday discourse, and I clear up the importance of researching the banalities of everyday and using them by museum work. I illustrate all this with examples from the museum- and theatre-life, and with a ‘museum-glasses game’, which highlights that proper interpretation of fieldwork could help us by creating our metaphoric ladder. With my paper, I would like to call attention on the importance of the convergent dialogue of curators, museum and visitors.

Keywords: cultural pessimism, everyday discourse, fieldwork, transport, ‘museum-glasses’